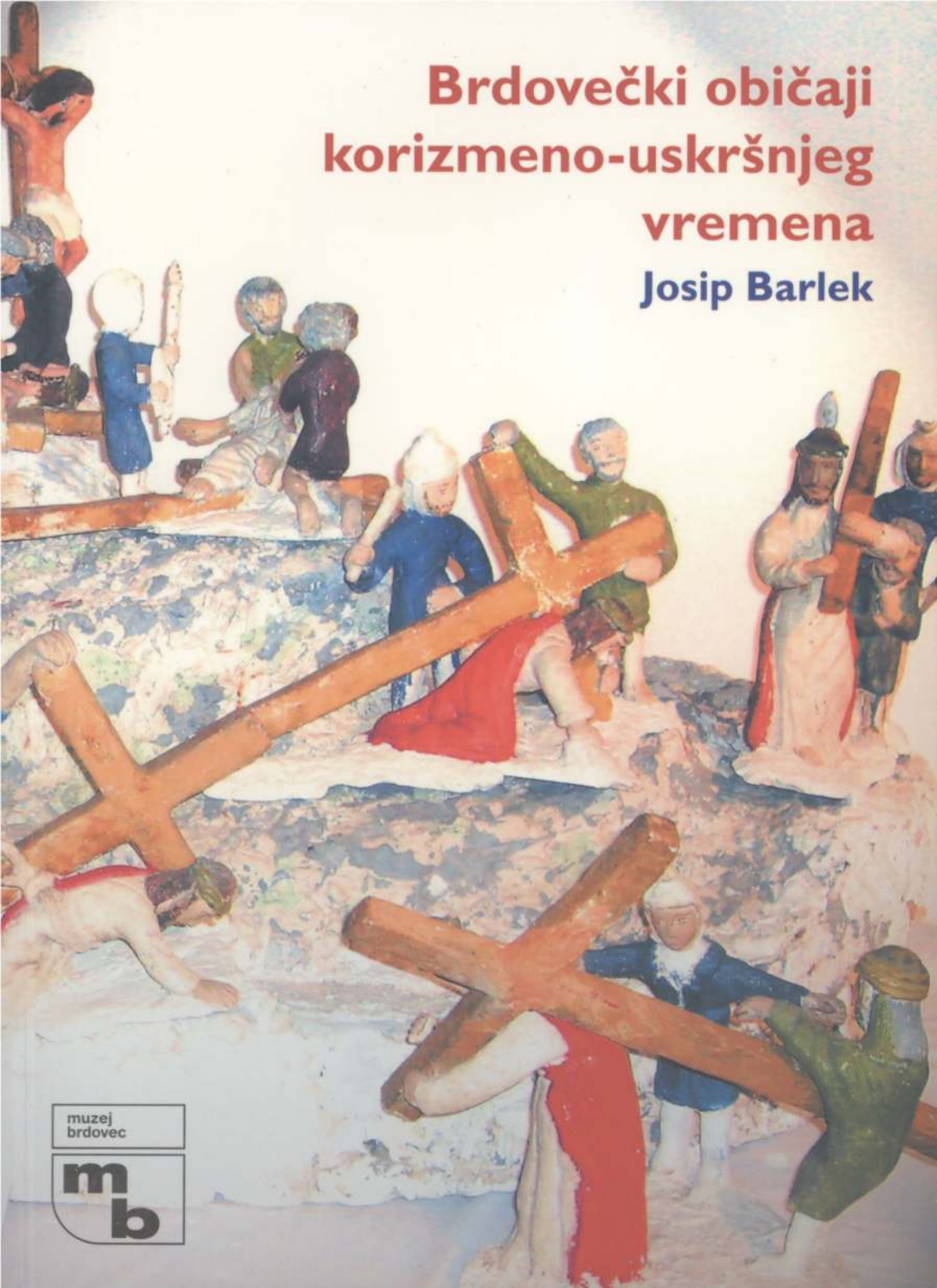

Brdovečki običaji korizmeno-uskršnjeg vremena

Josip Barlek

muzej
brdovec

m
b

Brdovečki običaji
korizmeno-uskršnjeg vremena
Josip Barlek

nakladnik
Muzej Brdovec

za nakladnika
Ivan Cvitković

autori teksta
Josip Barlek
Ivan Cvitković

fotografije
Ivan Cvitković
Mladen Kozlek
Božidar Novak
fototeka Etnografskog muzeja Zagreb
arhiv zbora crkve sv. Vida

lektura
Zrinka Zorčec

oblikovanje kataloga i priprema za tisak
Zlatan Morić – Art studio Azinović

tisak
Art studio Azinović

ISBN 978-953-99510-3-8

Slika na naslovnici
Josip Cerinski - Križni put

Zahvaljujemo se Županiji zagrebačkoj, Upravnom odjelu za prosvjetu, kulturu, šport i tehničku kulturu i Općini Brdovec koji financiraju ovaj projekt, Etnografskom muzeju u Zagrebu i njihovom ravnatelju prof. Damodaru Frlanu na suradnji i svim stanovnicima brdovečkog kraja na pomoći u terenskim istraživanjima i prikupljanju građe.

Josip Barlek

Brdovečki običaji korizmeno-uskršnjeg vremena

Brdovec, 2008.

Ispred crkve sv. Vida u Brdovcu, foto Vladimir Tkalčić, 1921.

Proslov 7
Ivan Cvitković, prof.

Recenzija 12
dr. sc. Manda Svirac

Recenzija 13
mr. sc. Ljubica Kotunar

Običaji korizmeno-uskrasnog
vremena brdovečkog kraja 15
Josip Barlek, prof.

Značaj Uskrsa 17

Korizma 21

Cvetna ili Cvitna nedilja, Cvitnica, Cvjetnica 29

Veliki kedan, Veliki tjedan 33

Vuzam, Vuzem, Uskrs 57

2004. Vuzam 62
Nikolina Krčelić

Iz korbe Rezike Bača, Šarklin – uskrсни kolač, Šenkovec 2007.

Marija i Josip Jurčec i unuka Marija, Ladiuč 2008.

Proslov

Muzej Brdovec nastavlja s projektom "Iz prošlosti za budućnost" koji smo započeli prije nekoliko godina u suradnji s Etnografskim muzejom u Zagrebu. Nakon provedenih istraživanja o narodnim običajima koja vodi prof. Josip Barlek, viši kustos Etnografskog muzeja u Zagrebu, realizirali smo izložbu o božićnim običajima, a zatim i knjigu "Božić – Narodni običaji brdovečkog kraja". Godine 2007. u Muzeju Brdovec postavili smo izložbu o korizmeno - uskršnjim običajima brdovečkog kraja, a sada smo izdali knjigu. Prof. Josip Barlek obišao je mnoga mjesta i mnoge domove ovog kraja i anketirao najstarije stanovnike u selu, ali i one mlađe, pa i najmlađe. Najstariji kazivači ispričali su nam kako se slavio Uskrs u doba njihovog djetinjstva i mladosti i kako su se pripremali u Korizmi za taj velik događaj, svakako najveći blagdan Katoličke crkve. Zanimalo nas je kako pučanstvo ovog kraja danas slavi taj blagdan i kako oni najmlađi nastavljaju tradiciju svojih predaka. Kao i do sad, imali smo dobre kazivače, koji su rado pripovijedali o tim danima. Mnogi od njih i danas njeguju tradiciju svojih predaka. U vrijeme Korizme strogo poste, intenzivnije se mole, prisustvuju misama Križnog puta, današnjim vokabularom rekli bismo kako se radi godišnja inventura osobnog životnog puta, kajuci se za grijeha koje smo činili tijekom godine. Isus Krist, Bog i Čovjek preuzima naše grijeha mučeničkom smrću na križu i uskrsnućem daje smisao našem životu. Danas mnogi iz mlađe generacije preuzimaju neke običaje iz tih vremena o kojima su im pričali njihove bake i djedovi. Učenci u osnovnoj školi danas uče na vjeronauku o Uskrsu i drugim crkvenim blagdanima, ali u školama brdovečkog kraja nastavnici i učitelji u školskim programima zadaju teme iz narodne baštine, te danas imamo lijepih likovnih i književnih radova na temu Božića, Uskrsa i drugih blagdana, a neke radove izložili smo na našoj uskršnjoj izložbi. Isticali smo ljude i pučanstvo ovog kraja kada smo radili izložbu i knjigu o božićnim običajima, pa to činimo i sada. Bez pomoći tih ljudi nije bilo moguće kvalitetno realizirati ovaj zamišljeni projekt. Naši kazivači svjedočili su o tim davnim vremenima, posudili su nam predmete za izložbu, priredili su jela koja smo izložili da bismo pokazali što se jelo u vrijeme Korizme i Uskrsa.

Gospođa Rezika Baća iz Šenkovca ispekla nam je za izložbu *šarklin*, kolač koji se priređivao u uskršnje vrijeme i izradila jedan divan uskršni buketić od krep papira. Gospođa Rezika je u uskršnje vrijeme pa je tako zadržala korpus Krista izrađen od drva koji je već star i oštećen, a bio je postavljen uz cestu u Šenkovcu, te su ga vjernici zamijenili metalnom kopijom. Drveni korpus Krista nalazi se sada u domu Rezike Baća, rad je nepoznatog majstora, ali podsjeća na radove Josipa Sutlara - samoukog majstora iz Marije Gorice koji je izrađivao takve skulpture. Na izložbi smo pokazali dva njegova rada. U selu Ključ o običajima nam je pričao Pavao Kutarić. Gospodin Kutarić je velik znalac prošlosti svog zavičaja te je izdao dvije knjige u kojima opisuje ljude i običaje svog kraja. U Ključu smo anketirali i gospodina Božu Novaka i njegovu obitelj, dakle nešto mlađu generaciju, da bismo vidjeli kako se danas u prosječnoj obitelji slavi taj velik blagdan. U Drenju su nam bili kazivači Milica i Alojz Šoštarić. Gospođa

Dragica i Miha Magdić, Prigorje 2008.

Marica Ledinski iz Drenja priredila nam je za izložbu *perecline*, također kolač koji se pekao u korizmeno vrijeme. Štefanija i Ivan Rešetar iz Laduča veliki su štovatelji pučke tradicije i uvelike su nam pomogli u radu na izložbi.

Gospođa Ana Boh iz Laduča, mada u visokim godinama, izvanredno se sjeća pjesama koje su se pjevale u korizmeno vrijeme.

Marija i Josip Jurčec iz Laduča pamte mnoge događaje iz prošlosti župe sv. Vida. Gospodin Josip Jurčec dobro se sjeća poznatog brdovečkog župnika Vjekoslava Noršića, već je tada ministriao, a i danas je vrlo aktivan u župi sv. Vida.

Dragica i Miha Magdić iz Prigorja brdovečkog posudili su Muzeju Brdovec za izložbu mnoge predmete: korbe za blagoslov, pokrivala, korpus Krista koji je izradio Josip Sutlar. Gospodin Miha Magdić izrađuje zanimljive skulpture od drveta. Napravio je glavu Krista s trnovom krunom koju smo izložili, a ispleo je od šiblja pisanicu visine gotovo dva metra koju je ukrasio uskršnjim motivima. U vrijeme Uskrsa postavlja je ispred svoje kuće. Zamolili smo ga da nam je posudi za našu izložbu, te je on osobno prevezao traktorom pisanicu do muzeja.

Antonija (Tončka) Maleković iz Brdovca napunila je obilno izložbeni božićni stol uskršnjim jelima, koja je osobno pripremila. Pokazala nam je kako se pripremaju pereclini i pletenice za Uskrs. Posudila je za našu izložbu pokrivala za korbe, stolnjake, ručnike kakve su nekada ljudi imali u kućama.

Zdenka i Josip Bočak iz Prigorja njeguju mnoge stare običaje i vrlo su aktivni kod organiziranja takvih manifestacija.

Antonija (Tončka) Maleković pripremila je za našu izložbu perece i pletenice, Prigorje 2007.

Mijo (Miško) Regvart iz Javorja, zvonar crkve sv. Vida, je duša ove crkve. Na usluzi je bio mnogim župnicima i dobro pamti kako se slavio Uskrs u doba njegovog djetinjstva i mladosti. Posudio nam je više liturgijskih predmeta iz crkve pa smo tako izložili procesijski križ i kip Aleluje, koji smo vratili do Velikog tjedna.

Uskrs je vječna tema u umjetnosti i zato smo izložili radove nekoliko umjetnika koji su stvarali u brdovečkom kraju.

Josip Sutlar iz Marije Gorice izrađivao je u drvu uglavnom likove svetaca, najčešće kipove Krista. Izložili smo raspelo koje su nam posudili obitelj Magdić i Trpečeg Isusa, vlasništvo Muzeja Brdovec.

Josip Cerinski iz Drenja radio je skulpture u drvu i gipsu. Sačuvano je malo njegovih radova i uglavnom su u vlasništvu Muzeja Brdovec. Izložili smo njegov Križni put od gipsa koji je izradio šezdesetih godina godina 20. st. Kažu nam da je taj prekrasan rad rezultat šale njegovih suseljana. Netko je rekao Cerinskom da jedan mještanan želi da mu izradi Križni put, a nakon što je to napravio ispostavilo se da narudžbe nije ni bilo, već je to bila samo šala. Iz te šale napravio je svoje najljepše djelo koje je bilo izloženo na mnogim izložbama svjetske naive. Na našoj izložbi ta kompozicija Križnog puta izazivala je pažnju svih posjetilaca.

Franjo Haramina iz Sv. Križa brdovečkog izložio je svoja dva rada iz uskrsnog ciklusa.

Drago Jančić iz Prigorja brdovečkog također je izložio dvije slike s tematikom Uskrsnuća.

Šandor Malunec iz Javorja izradio je u boci elemente muke Kristove (za izložbu ju je darovao Mijo Regvart).

Mijo Regvart posuđuje nam za izložbu u muzeju Brdovec eksponate iz crkve sv. Vida i pojašnjava obrede koji se obavljaju u Velikom tjednu, Javorje 2007.

Spominjem naše najvrednije suradnike i kazivače koji su nam pomogli da realiziramo uskršnju izložbu i ovu knjigu. Suradnika je bilo puno više i nije ih moguće sve navesti, jer možda bismo neke neopravdano izostavili. Naši kazivači govorili su nam kako se nekada slavio Uskrs, što je to tradicionalno u brdovečkom kraju. Je li nešto od te tradicije ostalo ili se sada opet obnavlja – i to smo htjeli provjeriti.

Stvaranjem hrvatske države i promjenom sustava svakako je došlo do obnavljanja tradicije u svim krajevima Hrvatske, pa tako i ovdje. Vidimo da puno mladih posjećuje crkvene obrede u korizmeno vrijeme. Križni put koji se obavlja u župi Brdovec tako da se na Veliki petak cijeli dan obilaze kapele do večeri, i tu vidimo puno mladih. Na blagoslovu hrane koji se daje na Veliku subotu također je prisutan velik broj mladih ljudi. Govore nam da se i obitelji danas češće okupljaju u te dane nego prije. Želimo ovom izložbom i knjigom sačuvati od zaborava mnoge naše stare običaje i vjerujemo da će nam buduće generacije biti na tome zahvalne.

Ivan Cvitković, prof.
Ravnatelj Muzeja Brdovec

Drago Jančič uz Pisanicu od pletenog šiblja oslikanu simbolima Uskrsa, izradio Miha Magdič iz Prigorja, 2007.

Recenzija

Autor članka, prof. Josip Barlek iz Zagreba, etnolog i viši kustos Etnografskog muzeja u Zagrebu, dugi niz godina voditelj je više projekata o hrvatskim kalendarskim ili ročnim običajima te autor mnogih izložbi i popratnih kataloga, naročito onih koji prate crkvenu godinu o Božiću i Uskrsu. Prepoznatljiva je također njegova *Upitnica* koju je sastavio za sabiranje i proučavanje građe o Uskrsu, što je vidljivo također iz ovog teksta. Nakon Uvoda, piše o Konizmi i Cvjetnici. Veliki tjedan je u ovome radu nazvan *Sveto trodnevlje*, u kojemu se spominju dva tradicijska običaja koje je uvijek dobro izdvojiti, jer traju – šaranje jaja (pisanica) i blagoslov hrane. Sve završava Uskrsom i Uskrsnim ponedjeljkom. Prema tom i za svaki dio razrađenom predlošku i njegovim sastavnicama, danas se zapisuje u okviru djelatnosti „Družine“- čuvara tradicije hrvatskih obiteljskih zadruga, u kojoj traje projekt *Iz narodne baštine hrvatskih krajeva*, a u čemu je također u više navrata sudjelovao Josip Barlek (vidjeti Literatura), te 2002. godine bio autor izložbe pod nazivom *Od Cvjetnice do Uskrsa*. Vidljivo je da autor dobro poznaje tradicijsku kulturu Hrvata, ali i liturgijska slavlja vezana uz katoličke crkvene obrede što pokazuje ovim radom u kojemu navodi pjesme koje se tih dana pjevaju. Obrađuje tradicijsku kulturu brdovečkog kraja te opis obogaćuje novijim događanjima s obzirom na uskrsne običaje s kraja 20. i početka 21. stoljeća. Uz anonimne, tu su i poznati stvaraoci i umjetnici nadahnuti križem Velikog petka i Kristovim uskrsnućem koji su značajni za ovo podneblje. To sve pridonosi velikoj vrijednosti djela koje zajedno s fotografijama preslikava život Brdovca i okolice te upotpunjuje do sada još nedovoljno istraženo i nepoznato. Rad je namijenjen etnologima, povjesničarima, povjesničarima umjetnosti, teologima i svima koji na bazi etniciteta promišljaju prožimanje tradicijskog i novog, kršćanskog i pretkršćanskog u običajima.

dr. sc. Manda Svirac, stručni suradnik

Filozofski fakultet

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Recenzija

Knjiga Josipa Barleka, višeg kustosa Etnografskog muzeja u Zagrebu, "Brdovečki običaji korizmeno-uskrasnog vremena" druga je u nizu uspješne suradnje Muzeja Brdovec i Etnografskog muzeja u Zagrebu na istraživanju narodnih običaja brdovečkog kraja.

Suradnja koja je započela prije nekoliko godina, rezultirala je 2005. godine objavljivanjem knjige od istog autora "Božić - narodni običaji brdovečkog kraja". Knjigu je slijedila popratna izložba koja nije ni ovog puta izostala.

U ovoj knjizi autor vrlo iscrpno i nadasve slikovito piše o običajima u Velikom tjednu kojih su se nekada stanovnici ovog kraja držali. Neki su se običaji s vremenom zapostavili ili u današnjoj svakodnevici promijenili i prilagodili drugačijem životu.

Srećom, narodni običaji vezani uz korizmeno-uskrasno vrijeme dobro su se održali i sačuvali u ovom kraju pa je autor s lakoćom mogao opisati tijek svetkovanja u ovo duhovno uzvišeno vrijeme. Tekst je obogaćen lokalnim nazivima koji dodatno daju bliskost i toplinu blagdanu Uskrsa.

Knjiga je pisana za znalce i stručnjake s područja etnologije, ali i za široke mase ljudi. Narodni će se običaji i dalje istraživati i možemo se nadati i očekivati još jednu zanimljivu knjigu Josipa Barleka napisanu na ovu temu.

mr. sc. Ljubica Katunar
Filozofski fakultet

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Običaji korizmeno-uskrsnog vremena
brdovečkog kraja

Uskrsna izložba, Muzej Brdovec 2007.

Uskrsna izložba, Muzej Brdovec 2007.

Značaj Uskrsa

Uskrs se slavi od samog početka kršćanstva kao najveći blagdan vjere diljem svijeta. Hrvati ga slave od trenutka kako su primili kršćanstvo, pred više od 13 stoljeća. Mnogi stari pretkršćanski elementi narodnih običaja tijekom vremena su se stopili s onima kršćanskim i vjerskim u živu narodnu tradiciju.

Uz obilježja slavljenja Uskrsa tipična za sve Hrvate ima i nekih koja su specifična upravo za pojedine krajeve Hrvatske. Ovom prigodom nastojimo stoga zabilježiti sve ono što nam se čini važnim za predstavljanje vjerske prakse, pučke pobožnost i naslijeđenih običaja korizmeno - uskrsnog vremena brdovečkog kraja.

Nastavljamo ono što smo započeli prije nekoliko godina kad smo na prijedlog prof. Ivana Cvitkovića, ravnatelja Muzeja u Brdovcu, željeli postojećoj vrijednoj građi pridodati i ono što ciljanim istraživanjima prikupimo i zabilježimo. Projekt smo nazvali *Iz prošlosti za budućnost*. Ovaj kraj u širem smislu obuhvaća više naselja uz samo mjesto Brdovec, pa smo u istraživanje uključili i druga naselja koja mu gravitiraju: Javorje, Zdenci, Prudnice, Prigorje, Laduč, Drenje, Šenkovec, Ključ i Harmica. Kraj je to ne samo osebujne kulture već i osebujnog govora - kajkavske ikavice kojoj se u posljednje vrijeme pridaje posebna pažnja. Nije začudno da se kao rezultat ozbiljnog rada vrijednog osoblja O. Š. Ivan Perkovac iz Šenkovca u međuvremenu pojavio i poseban zbornik posvećen tom govoru.

U okviru projekta Muzeja u Brdovcu, poslije božićnih običaja, objavljenih u publikaciji *Božić*, 2005, na red su došli i uskrsni običaji. Javnosti ovog kraja opet nastojimo pokazati jedan značajan i važan segment narodnog života i kulture ukazujući i nadalje na žive korijene narodne

Posjet učenika iz škole u Brdovcu, Muzej Brdovec 2007.

Miha Magdič posudio je za našu izložbu pisanicu od šiblja koju je izradio, a pomogao je prenijeti u muzej Brdovec, Muzej Brdovec 2007.

tradicije koja traje i trajat će dotad, dokad budemo držali do nje i u njoj vidjeli ne samo bogatstvo pripadnosti svome kraju i zavičaju, već i širem nacionalnom identitetu.

Ovom prikazu uskrasnih običaja brdovečkog kraja prethodila je prošlogodišnja prigodna izložba koja je krajem Korizme na tu temu održana u Muzeju Brdovec, koji je cijeli poduhvat i inicirao. Na njoj su uspješno bili prikazani bogati i slikoviti običaji ove nadasve interesantne teme, kako slikom i tekstom, tako i predmetima sakupljenim uz istraživanje. Presentaciji uskrsnog ugođaja pripomogle su i mnoge vrijedne ruke koje su nam posudile podosta predmeta koje zaljubljenici tradicije ovog kraja čuvaju u svojim domovima, ali i ostvarile ugođaj primjeren blagdanskome raspoloženju koji svetkovina Uskrsa nosi u svojoj nutрини. Ne možemo, a da im ne zahvalimo od srca na trudu koji su tom prigodom pokazali, no naročito se to odnosi na ruke mnogih domaćica koje su pripremile pisanice, uskrсне kruhove (*šarklin, kuglof*) i slikovita peciva (*pietenice, perecli...*) i opremile ih i izložile kao da su netom došle s *blagoslova* ispred brojnih kapela i raspela brdovečkog kraja.

I dok se naša uskrсна izložba sastojala iz dva naoko samosvojna dijela koja su bila povezana u jednu cjelinu, od tradicijskih prikaza običaja ovog kraja do doživljaja i prikaza duhovnosti lokalnih umjetnika, i u ovom prikazu pridružili su nam se i neki nama otprije znani umjetnici ovog kraja sa željom da nam se pridruže u proslavi križa i Uskrsa. Njihova viđenja dio su naše stvarnosti, znakovi današnjeg vremena u kojem oni danas, kao i nekad, u temi otkupljenja, nalaze snažnu inspiraciju. Njihova djela na osebujan način govore o stanju umjetničkog

Uskrsna izložba, Muzej Brdovec 2007.

izražaja u sferi duhovnosti i duboke ljudskosti, onog božanskog i ljudskog u nama i oko nas. Uz suvremene umjetnike Dragu Jančića, Franju Haraminu, Mišu Magdića i Šandora Malunca, predstavili smo i neke koji prije i nisu bili toliko isticani i koje njihovo vrijeme nije baš tako vrednovalo, a danas priznate umjetnike, Josipa Cerinskog i Josipa Sutlara. Uz njih tu su i neki anonimni stvaraoci koji nisu uz svoja djela ostavili signirane tragove, ali su bili prisutni tu kraj nas i označili su pučku pobožnost svojeg kraja na Spasiteljevim raspećima i raspelima. Svi su oni, uz narodno blago, raznolike običaje, iskaze vjere i pobožnosti koji su nam namrli i u baštinu ostavili naši pretci, dio istog narodnog tijela i nezaobilazan dio kulture ovog kraja, ali i naše nacionalne kulture i povijesti.

Za vrijeme istraživanja, koje je nastavljeno i poslije izložbe, prikupili smo do danas još mnoštvo podataka koji nam potvrđuju i govore da su narodni običaji u ovo doba godine kad se budi priroda i osjeća dah proljeća izuzetno intenzivni, živi i interesantni.

Korizma

je preduskrsno vrijeme, doba priprave za taj najveći crkveni, ali i narodni blagdan. Korizma je započinjala Pepelnicom, čistom sridom, prvim danom poslije *fašnjaka* (pokladnog utorka) koji se izrazito veselo i bučno slavio. *Fašnjački utorak* bio je glavni dan pokladnog vremena koje je dozvoljavalo ljudima da se slobodnije vladaju i u šaljivom raspoloženju i neobuzdanosti zaborave na oskudicu koja je karakterizirala zimu i tako na osobit način bukom i veseljem otjeraju zlo i prizovu proljeće. Simbolički, vidjelo se to u ovom kraju i po *fašnjačkom* ljuljanju koje kao da je htjelo probuditi živost kako u starih tako i u mladih, a prakticiralo se na veliko i široko. Svaka je kuća imala *nahačku* i veseli su bili tko je veću *nahačku* imao.

Pepelnica je značila da počinje doba otriježnjenja i vrijeme pripreme za Uskrs. Ujutro za vrijeme obreda u crkvi se vrši *pepeljenje*, simboličko, pokorničko posipanje glava svih vjernika. Na Pepelnicu je strogo post i nemrs. Postilo se jako strogo, uglavnom o kruhu i vodi ili se čak ne bi ništa jelo dok ne iziđu prve zvijezde. Vjerovalo se da će osobe koje takav post drže zauzvrat dobiti milost da znaju prepoznati, kad im se približi, vrijeme smrti. Slična vjeronanja vežu se i uz post pred svetkovinu svetog Antuna Padovanskog u mjesecu lipnju.

Na Pepelnicu ipak nisu svi tako strogo postili pa se nekada, ne samo danas, uglavnom jeo *pouljeni pažul*, *grah na salatu* i pokoje kuhano jaje ili *štrukli od sira* tijekom dana, a ujutro kao zajuttrak bila je *slaba* bijela kava. Jaja su se jela razmjerno malo (negdje uopće ne), a čuvali su ih za Uskrs.

Nekada se u vrijeme Korizme svih četrdeset dana jela isključivo posna hrana koja se začinjala samo biljnim uljem, a meso se uopće nije jelo sve do Uskrsa. Domaćin kuće bi navečer na *fašnjak* na slikovit način pokupio svaki komad suhog mesa u posebnu košaru koju bi objesili na *tram hiže*, glavnu gredu u kući, i iz nje se nije vadilo sve do Uskrsa. Također se na *Pepelnicu* suđe znalo oribati kako bi se očistilo od bilo kakve masnoće. Kazivači odreda ističu kako se nekada strogo postilo kroz cijelo vrijeme Korizme, ne kao sada kada se *ni za petak ne zna da je petak*. Stariji ljudi ističu također da se *sve petke kroz godinu nekad baš održavalo kak treba*. Domaćice su se obično dobro pripremale za posno razdoblje tako da su se pobrinule kako bi u kući bilo u obilju graha i suhog voća, a nastojalo se praviti i više sira nego u drugo vrijeme godine.

Naziv Korizme dolazi od latinske riječi "quadragesima", tj. četrdeset, jer traje 40 dana. Broj dana uskrsne pripreme uvjetovan je Isusovim četrdesetodnevnom postom u pustinji prije početka njegova propovijedanja i naviještanja Evanđelja. Korizma je vrijeme posta i nemrsa, odricanja, pokorničkih djela i molitve. Ove vanjske izraze Korizme pratilo je osobito crkveno korizmeno događanje, koje potvrđuju osobite korizmene pjesme s ozbiljnim napjevima i porukom koja izražava Isusovu muku, ali i vjerničko suživljavanje s njegovom mukom i smrću. I u naše je vrijeme uobičajena opća korizmena pobožnost Križnog puta kao izraz suživljavanja

Raspelo u Šenkovcu, 2007.

s Kristovom mukom i smrću. Križni put se i danas obavlja dva puta tjedno u župnoj crkvi sv. Vida u Brdovcu, petkom i nedjeljom prije mise, a u Laduču samo nedjeljom. Na zidu se nalaze slike četrnaest postaja kao što je to bilo uobičajeno i u drugim hrvatskim crkvama sve do nedavna. U novije vrijeme u nekim sredinama javlja se i petnaesta postaja, postaja uskrsnuća. Zanimljivo je spomenuti da je uskrsnuće kao petnaestu postaju na Križnom putu još 1969. godine izveo izuzetni narodni umjetnik ovog kraja, Josip Cerinski.

Križni put prati pjevanje Gospina plača: Odavna je ovaj spjev, izvorno pisan latinski / STABAT MATER DOLOROSA/ prepjevan u naš dragi hrvatski jezik:

Stala plačuć tužna mati, gledala je kako pati Sin joj na križ uzdignut...

Ova korizmerna posljednica pripisuje se Jacopone da Todiu.

Za Uskrs svaki se vjernik, a i cijela zajednica, nastoje posebno pripremiti kako bi ga mogli dolično proslaviti.

U korizmeno doba nekada se strogo držalo da se ne buči i ne pjeva pa ni glasno ne dovijuje. Posvuda bi zavladao tišina i neobičan mir: Kod kuće se u hiži, sobi u kojoj su bile jedna do druge svete slike na zidu, češće i duže molilo.

Raspelo u Šenkovcu, 2007.

Nije se svadbovalo ni išlo na zabave. Nikakve glazbe nije bilo. Ako je do svadbe izuzetno i došlo, muzikante se nije puštao u crkvu pa u nju ne bi ni ulazili, samo do *cantora*.

I u crkvi je posebno obilježeno korizmeno doba. Svećenička služba obavlja se u ljubičastom odijelu s ljubičastom štolom i *kavulom*.

Kao što je u Korizmi značaj pokore, pokajanja i žalosti naznačen u ruhu, naznačen je i u nazivima korizmenih nedjelja. Općepoznata su dva naziva za zadnje dvije nedjelje korizme: *gluha nedilja* i *cvitnica*. Od davnine, uglavnom zaboravljeni, tu su i oni nazivi koji se ponekad i sada nađu u našim kalendarima: 1. *Čista* – simbolizira čišćenje doma od pokladne neobuzdanosti; 2. *Pačista (Pračista)* – čišćenje doma, ali i duše; 3. *Bezimena* – ne spominje se ni ime, izostaje i sama pomisao na bilo kakve osjećaje osim praznine koju ovo vrijeme ostavlja u duši, poniranje u sebe; 4. *Sredoposna* – obilježava da je prošlo pola korizmenog posta i pokore; 5. *Gluha (Glušnica)* – u znak tuge i žalosti slike svetaca, raspela, a ponajviše ogleдалa pokrivaču se platnom, krpama ili ručnicima; 6. *Cvijetnica (Cvitnica)* – cvijeće simbolizira Isusov svečani ulazak u Jeruzalem. Posljednja je nedjelja Korizme i iza nje slijedi Veliki tjedan.

Za svakog vjernika uobičajeno je da se u Korizmi pokaje i preobradi za novi život. Zato su se održavale i posebno organizirane ispovijedi. U Brdovcu je to bilo pred *Gluhu nedilju*. I danas je to tako, pa se te subote održava ispovijed za sve zainteresirane, kako u kapeli sv. Leonarda u Laduču kad ispovijeda istovremeno četiri svećenika, tako i u Brdovcu, u crkvi sv. Vida, kad ispovijeda u isto vrijeme pet svećenika.

O duhu pokore, koji kao da se danas sve više osjeća, govore mnogi kazivači dok se u neka-
dašnjoj sveopćoj oskudici o njoj nije previše ni razmišljalo. Kritički u tom vidu o duhu Koriz-
me i Uskrsa i vjerskoj praksi u svojoj sredini, u svom djelu *Ključ, selo, žitelji i običaji* piše 2000.
god. i Pavao Kutarčić: ... Jedan dio kršćana slavi Uskrs zbog tradicije i običaja, a ne iz vjerskih
razloga, a većina kao vjernici slave Uskrs zato što je najveći kršćanski blagdan, na ne pridržavaju
se vjerskih propisa za vrijeme Korizme. Oni pak koji ih se pridržavaju, nisu za Korizme obavili niti
jednu pokoru. Jedino se većina vjernika odriče mesa na Veliki petak...

Kraputaš, Kristov korpus, nepoznat autor, vlasništvo Džige Jančića, Muzej Brdovec, 2007.

Kraputaš, Kristov korpus
nepoznat autor
vlasništvo Džige Jančić
Muzej Brdovec

Cvetna ili Cvitna nedilja, Cvitnica, Cvjetnica

je nedjelja prije Uskrsa. Zovu je još i nedjelja Muke, jer se na nju u hrvatskim crkvama pjeva Muka Isusova. Tako je i za svečane maše u župi sv. Vida u Brdovcu i crkvi u Laduču.

Kod „čistih“ ikavaca govori se Cvitnica, Cvitna nedilja (nedila), a kod ostalih čut će se Cvetna nedilja, Cvjetnica.

Cvjetnica je poseban, gotovo bismo rekli razigran i slikovit blagdan na kraju korizmenog razdoblja. Djeca i odrasli nose grančice tek propupalog drveća ili cvijeća na blagoslov. S njim sudjeluju i u većoj procesiji oko crkve. Nekad se nosio isključivo *drićak* ili *drijenak*. *Kitice*, *pušlec* i grančice mogu biti veće ili manje, što ovisi o tome tko ih nosi – dijete ili odrasli. Omatale su se koncima ili mašlekima, jer ih se po nekoliko nosilo u ruci i dijelilo kod kuće onima koji nisu išli na blagoslov.

Drijenak se u našem narodu općenito isticao kao *par excellence* (latinski = izvanredna, prvog reda) biljka zdravlja, prenoseći ga po narodnom vjerovanju na kuću i ljude. Zbog toga se često u narodnom govoru i koristila uzrečica da je netko *zdrav kao dren*.

Marica Ledinski s grančicom drijenka koji se nekada nosio na blagoslov, umjesto današnjih maslinovih grančica, Drenje 2007.

Rezika Baća s blagoslovljenom maslinovom grančicom, Šenkovec 2007.

Josip Sutlar, kućno raspelo s maslinovom grančicom u kući Mije Magdića, Prigorje 2007.

Blagoslovljena maslinova grančica u domu Antonije Maleković, Brdovec 2007.

Blagoslovljena maslinova grančica u domu Josipa Jurčeca, Laduč 2008.

U posljednje vrijeme, zadnjih dvadesetak godina, drijenkove se grane, po kojima se nekad žutjela i brdovečka crkva na Cvjetnicu, kao i mnoge crkve hrvatskog sjevera, sve više napuštaju, jer je drijenka sve manje u našim vrtovima i voćnjacima, a maslinove grančice sve se lakše nabavljaju. Po veoma zanimljivom iskazu Josipa Jurčeca iz Ključa, čuvara tradicija i običaja, njemu je to pričala baka za ono davno vrijeme za koje danas sa sigurnošću možemo reći kako je to bilo prije 150 godina, *drinak* se nekada nosio u crkvu u povećem svežnju četiri do pet grana, na leđima, opleten nitima preje u boji hrvatskog trikolora. Zvao se simbolički *puška* i nosili su ga odrasli muškarci, *muži* ili *gospodari*. Po dolasku s blagoslova objesio se na jednu voćku i iz svežnja su se izdvojila jača drvca, kako za izradu *tepalčeka*, štapa kojim se tukao putar, tako i za *kušće*, šipku na jarmu i *kobilicu* za pređu. Ti podaci su nam važni kako bismo shvatili značaj koji se nekad pridavao drijenku kao biljci, ali i blagoslovu koji je dolazio u kuću. Iako nas pomalo i žalosti napuštanje starih običaja, tim više nas žalosti izostajanje drijenka, makar i u malim kiticama. Nije li i u tom napuštanju kulture drijenka prisutna i naša nebriga za očuvanje biološke raznolikosti i očuvanje našeg životnog okoliša u kom bi bilo mjesta i za ovu izvanrednu biljku koja nam je osim ukrasa prvih proljetnih cvjetova davala i neobično zdrave crvene plodove. Vratimo li drijenak opet u naše vrtove, vinograde i okućnice, vratit ćemo i radost u srce da smo ne samo sačuvali jedan prastari simbol *blagoslova doma*, već i nasljednicima svojim ukazali kako se čuva tradicija, bogatstvo - duhovno i zdravlje - tjelesno, koje se međusobno isprepliće. Veseli me podatak da su neki ljudi opet počeli saditi drijenak uz kuću, vrt ili vinograd. Zašto to izuzetno drvo ne bi bilo ukras i uz naše škole i vrtiće, a onda bi se vratilo i u procesije Cvjetnice sjeverozapadne Hrvatske, prvenstveno i ovog brdovečkog kraja gdje mu je s obzirom na tradiciju i pravo mjesto. Prisjetimo se samo kako su

se donedavno njegove blagoslovljene grančice stavljale odmah po blagoslovu ili nakon malog čekanja uz svetu sliku, zaticale za kućnu gredu, za šop na strehi ispred kuće ili štale da se svi, kuća i svi povezani s njom, štite tako od stril (groma) i oluje uz vjerovanje da čuva također slogu ukućana, a i da priziva sreću,

Blagoslovljena maslinova grančica u kući Rezike Baća, Šenkovec 2007.

Pjevanje muke, Ivica Meštrović, Josip Gejčak – Braco, Zvonko Rajčić, Mato Dukić, crkva sv. Vida, 2006.

Veliki kedan, Veliki tjedan

Za Velikog ili svetog tjedna radili su se uglavnom kućni poslovi od spremanja, čišćenja i uređivanja kuća, do pripremanja svega što je potrebno za uskrsnu proslavu.

U dane Svetog trodnevlja, tj. od četvrtka do subote u Velikom tjednu, redovito se nisu obavljali uobičajeni težački poslovi na polju, bolje rečeno nije se smjelo dirati u zemlju zbog duboke pobožnosti. Zbog toga su se svi važniji poslovi kojih je bilo u tom dijelu godine, radovi na otvorenom u voćnjaku, vrtu i vinogradu, rezidba i koljenje vinograda, i te kako nastojali obaviti do Cvjetnice, odnosno do Velike srijede, zaključno Velikog četvrtka ujutro ili prije podne (čak štoviše baš taj dan se preporučalo posaditi *vugarke*, krastavce, jer će se to odraziti na njihovu rodnost, (tak će se i oni zavezati kak se zvona zavežu), jer poslije tog vremena se ništa više nije smjelo na zemlji ili vani raditi, *dirati v zemlju, jer je Isus v grobu, sve do subote, dok se Isus nije dignu*, uskrsnuo.

Sveto trodnevlje

Zadnja tri dana Velikog tjedna slijedila su brojna događanja s dubokim prožimanjem crkvenih obreda, a u kući je vladala neka svečana atmosfera. Očekivala se uzdržanost, pokora i post. Kod kuće bi se još moglo samo obaviti pranje prozora ili čišćenje kuće, ako se to nije stiglo prije obaviti.

Za svaki od ta tri dana u crkvi su se obavljali posebni obredi koji su bili dobro posjećeni. Nekad su se odvijali ujutro ili po danu, ali već dugo su uobičajeni navečer.

Veliki četvrtak

je dan spomena na Isusovu posljednju večeru, koju je prije muke proslavio sa svojim učenicima, kad je učenicima ostavio trostruki dar: euharistiju ili bogoslužje (svetu misu i pričest), sveti red (svećeništvo u Crkvi) i simboličku pouku o važnosti bratske ljubavi. Uz Tijelovo, to je najznačajniji dan euharistije, spomendan slavljenja Hostije, Isusovog tijela u vidu kruha.

Svećenici u mnogim crkvama slikovito podsjećaju na pranje nogu apostolima koje je Isus učinio po starom običaju gostoprimstva prije Posljednje večere, tako što i sami peru noge dvanaestoricu odabranih muškaraca (aktivni u crkvi, članovi crkvenog odbora), tzv. "apostola". Taj običaj je već odavna prisutan i u brdovečkoj crkvi. Po šest odabranika nalazi se sa svake strane oltara, župnik im malo polije vodom noge, a kapelan ili odabrani pomagač im briše noge. To je danas svedeno samo na jedan simboličan običaj.

Pranje nogu apostolima, župna crkva sv. Vida, 2006.

Mijo Regvart s regetajkama, župna crkva sv. Vida, 2007.

Ja se kajem (255/460)

Napjev: V. Novak

1. Ja - se ka - jem, Bo - že
od sva - ko - ga grije - ha

The first system of the musical score consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The music features a melody in the treble staff and a supporting bass line in the bass staff. There are repeat signs at the beginning and end of the system.

42

mi - li,
mo - ga.

Mo - je sr - ce gor - ko cvi - li jer u - vrije - dih te - be Bo - ga.

The second system of the musical score continues from the first system. It consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The music features a melody in the treble staff and a supporting bass line in the bass staff. There are repeat signs at the beginning and end of the system.

2. Milosrđe tvoje veće,
nego moje sve krivine.
Tvoja milost pustit neće
skrušen grešnik da pogine.

3. Ja te ljubim: dobri Bože,
iz dna srca ljubim tebe.
Što mi više duša može,
više nego samog sebe.

4. Ja sam spravan svekoliko
izgubiti i umrijeti,
nego tebe, rajska diko,
unapredak uvrijediti.

5. Grijehe svoje i prikore
namjesniku tvom otkrit ću
i što god mi da pokore
bogoljubno izvršit ću.

Misno slavlje predvodi župnik Vladimir Trkmić

Regetalka umjesto zvona

Priprema za prijenos Svetog otajstva

Prijenos Presvetog oltarskog sakramenta

Obredi Velikog četvrtka, župna crkva sv. Vida, 2006.

Kod bogoslužja do Slave (nekad Glorije) zazvonilo se svim zvonima u crkvi koja su od tada pa sve do svečanog bogoslužja na uskršnu misu na večer Velike subote simbolično zavezana, ne zvonilo se njima, nego se umjesto njih koristi regetalka, regetala i klepetala od drveta. Koriste se po dvije. Danas su to male škrebetaljke, ponekad i simbolične veličine kao igračke za djecu poput one koja se koristi u Brdovcu, dok su prije bile, po kazivanju Mije Regvarta, poznatog zvonara brdovečke crkve, dosta velike. Nekada, kada se zvonilo pravim zvonima, zvonar je znao stvarno u zvoniku zavezati užu od zvona da bi povez odrješio tek na Veliku subotu za vrijeme obreda.

Prazno Svetohranište u crkvi sv. Vida na Veliki četvrtak, 2006.

Pjevaju se pjesme posvećene Svetom sakramentu i pričesne kao: *Uzmite, jedite: ... Sakramentu veličajnom... Usta moja...*

Uzmite, jedite

*Uzmite, jedite,
moje vam tijelo to je,
uzmite, pijte svi,
evo vam krvi moje.*

*Spasitelj reče to,
Njegova riječ bi dosta,
tijelo i sveta krv
u taj čas na mah postal*

*Danas kroz vjekove
U Crkvi isto biva:
Međ nama sretni smo,
imamo Krista živa!*

*Kada nas žiča put
hoće da jadom smrvi,
štita gle Kristova:
tjela mu, svete krvi!*

Ana Boh, Laduč 2008.

Za vrijeme obreda svečano se odnosi Presveto u sporednu kapelu na oltar sv. Barbare gdje se zatvara u malo Svetohranište.

Na kraju obreda glavni oltar se rasprema tako da se skine oltarnik, a Svetohranište ostaje otvoreno i prazno sve do bogoslužja Velike subote. Tako se obilježava spomen Isusova uhićenja u Maslinskom vrtu i započinjanja muke koja predstoji.

Veliki petak

Veliki petak je spomen dan Isusove muke i smrti. Boja obrednog ruha je crvena, mučenička. U crkvi nema Svete mise već postoje samo obredi Velikog petka. Možemo ih podijeliti po tome kako se odvijaju u tri dijela.

Prvi dio obuhvaća Službu riječi koja uključuje izvještaj o Isusovoj muci evanđeliste Ivana, Isusovog najmilijeg učenika, a završava svečanom molitvom vjernika.

Drugi dio je Klanjanje križu s ljubljenjem križa i pjevanjem tužaljki.

Treći pak dio bogoslužja je Sveta pričest, koja se donosi sa sporednog oltara.

Osobito je dojmljivo klanjanje križu i ljubljenje križa. Danas ga se samo dotiče ili se klanja pred njim dok se sve do prije dvadesetak godina trebalo pred njim kleknuti i pružiti se uz križ koji je bio položen na pod da ga se poljubi, redovito na mjesto Isusovih rana. To su nazivali kuševanje križa ili kuševanje Isusa.

Kod obreda se pjevaju mnoge nabožne i dirljive pjesme: *O Isuse, daj da pjevam...*, *Počinje se strašna muka...*, *Častimo te križu sveti...*, *Ja se kajem...*, *Puče moj...*, *Svaka duša...*

U očekivanju obreda Velikog petka, župna crkva sv. Vida, 2006.

O Isuse, daj da pjevam

(269/856)

Napjev: V. Novak

1. O I - su - se, daj da pje - vam mu - ku tvo - ju,
pripjev: Is - su - kr - ste, svo - ju mu - ku ti - sni u sr - ca

50

su - ze lije - vam, gle - da - juć te ne - vi - na, za nas grje - šne mu - če - na.
svo - me pu - ku; po - toj mu - ci ti nam daj po - slije smr - ti vje - čni raj.

2. Na Maslinskoj moliš gori, tu te smrtna muka mori
i oblijeva krvav znoj, Isuse, o Bože moj!
4. I najposlije među dvama raspeše te zločincima;
a ti praštaš dušom svom svima svojim zlotvorom.

3. Ah, ti mirno križ svoj nosiš, nit se tužiš, niti prosiš,
dobar pastir duša svih, rado trpiš sve rad njih.
5. Skrušenomu sad i meni prosti, Kriste božanstveni.
Kad mi dođe smrtni čas, daj mi tada vječni spas.

Početak obreda

Skidanje pokrova

Klanjanje križu

Klanjanje križu

Obredi Velikog petka, župna crkva sv. Vida, 2006.

Sveta pričest

Prazno Svetohranište

Obredi Velikog petka, župna crkva sv. Vida, 2006.

Vjerski sadržaj je duboko obilježio taj dan postom, molitvom i osobitom ozbiljnošću koja se izražavala odlazanjem na *Isusov grob*, podignut u crkvi u Brdovcu. Većina stanovnika obližnjih naselja gravitira brdovečkoj župi sv. Vida i u nju dolazi na klanjanje i obilazak *Božjeg groba*. Jedino iz Šenkovca, Harmice i Ključa se znalo odlaziti u susjednu Dobovu u Sloveniji, a mještani dijela Laduča i Svetog Križa svraćaju u Mariju Goricu. Ne pamti se da su ga čuvali stražari kao u nekim drugim sredinama. Božji grob se posjećivao i obilazio uz molitvu do kasno navečer, nekad na Veliki petak i do 23 sata i Veliku subotu ujutro do blagoslova hrane.

Na Veliki petak, tog izuzetno svetog dana punog strahopoštovanja, držao se strog post i nemrs ili kako se govorilo, *to je bio veliki post*. Do posta i nemrsa Velikog petka se nekad jako držalo kao i na Čistu srijedu, naročito kod starijih ljudi. Prilika je to da se ispeku posni kolači, štrukli od sira i jede pouljeni grah na salatu. Neki su pak jeli *suho voće, slive ili kompot*. Uglavnom se uzimao samo jedan obrok. Dan protiče u cjelodnevnoj molitvi i pohodu Božjem grobu. Možda se post Velikog petka više osjećao u nekim dijelovima brdovečkog kraja, jer na Veliki petak uglavnom, ili subotu za južni dio brdovečkog kraja, pripravljalo se bogato i raznovrsno blagdansko jelo koje će se na Veliku subotu, a onda i na Uskrs, samo kod rane mise nositi na blagoslov. Stoga se tog dana, ne samo močila šunka da bi se mogla bolje sku-

Otkriven Božji grob poslije obreda

Crkva sv. Vida, 2006.

Prekriven Božji grob prije obreda

Kapelan Tomislav Fridl izlaže Presveto na Božji grob, crkva sv. Vida, 2006.

hati za uskršni blagoslov, nego se negdje i kuhala, tamo gdje je sutradan ranije započinjao blagoslov hrane, kao na primjer u Harmici, rano prije podne. Kuhala su se jaja i pisanice. I dok je u drugim dijelovima Hrvatske izuzetno rašireno višebojno ukrašavanje, ovdje je to jednobojno. Pisanice su se bojile u *lustrinju od luka*, lukovini ili u boji koja se dobivala od jedne vrste sitnijeg crnog graha. Ponekad se koristila i boja crvenog krep papira koji je inače služio i za izradu papirnato cvijeća koje se u korizmeno doba obnavljalo oko raspela. Poznato je bilo i ukrašavanje pisanica pomoću otisaka cvijeća, ljubice na primjer, i prvih listova peršina, celera, *regvarta* (maslačka), jer je vrlo slikovito nazubljen, koji su se pritisnuli uz jaje i pričvrstili rijetko tkanom krpicom, kasnije i čarapom. Pekli su se k tome i bijeli kruhovi, *šarklini*, *kuglofi*, pletenice i pereci, pripremao hren i mladi luk.

Ove godine će biti četvrti put da se na Veliki petak kroz mjesta i naselja brdovečkog kraja odvija velika procesija Knjižnog puta, koja traje gotovo cijeli dan. Započinje ujutro i na povratku opet završava kod brdovečke crkve. Prve godine je bilo tridesetak sudionika, a prošle godine bilo ih je već oko 150. Procesija stara nekoliko godina koju je organizirao tadašnji kapelan vlč. Tomislav Fridl opće je prihvaćena i mjesta se natječu u dostojanstvenom dočeku sudionika. U Javorju je prva postaja, druga je Sv. Barbara na Zdencima, treća opet na Zdencima, četvrta Prudnice, peta i šesta je Drenje, sedma je Ključ, osma Harmica, deveta – Laduč, deseta – Prigorje, jedanaesta je kod kapelice Sv. Ivana na Brdovcu, dvanaesta je kod Sv. Tri kralja na Marofu, a završetak je u župnoj crkvi u Brdovcu.

Kristova glava,
Mihalj Magdić, 2001.

Elementi muke Isusove
(pučka pobožnost)
Šandor Malunec iz Javorja
Muzej Brdovec, 2008.

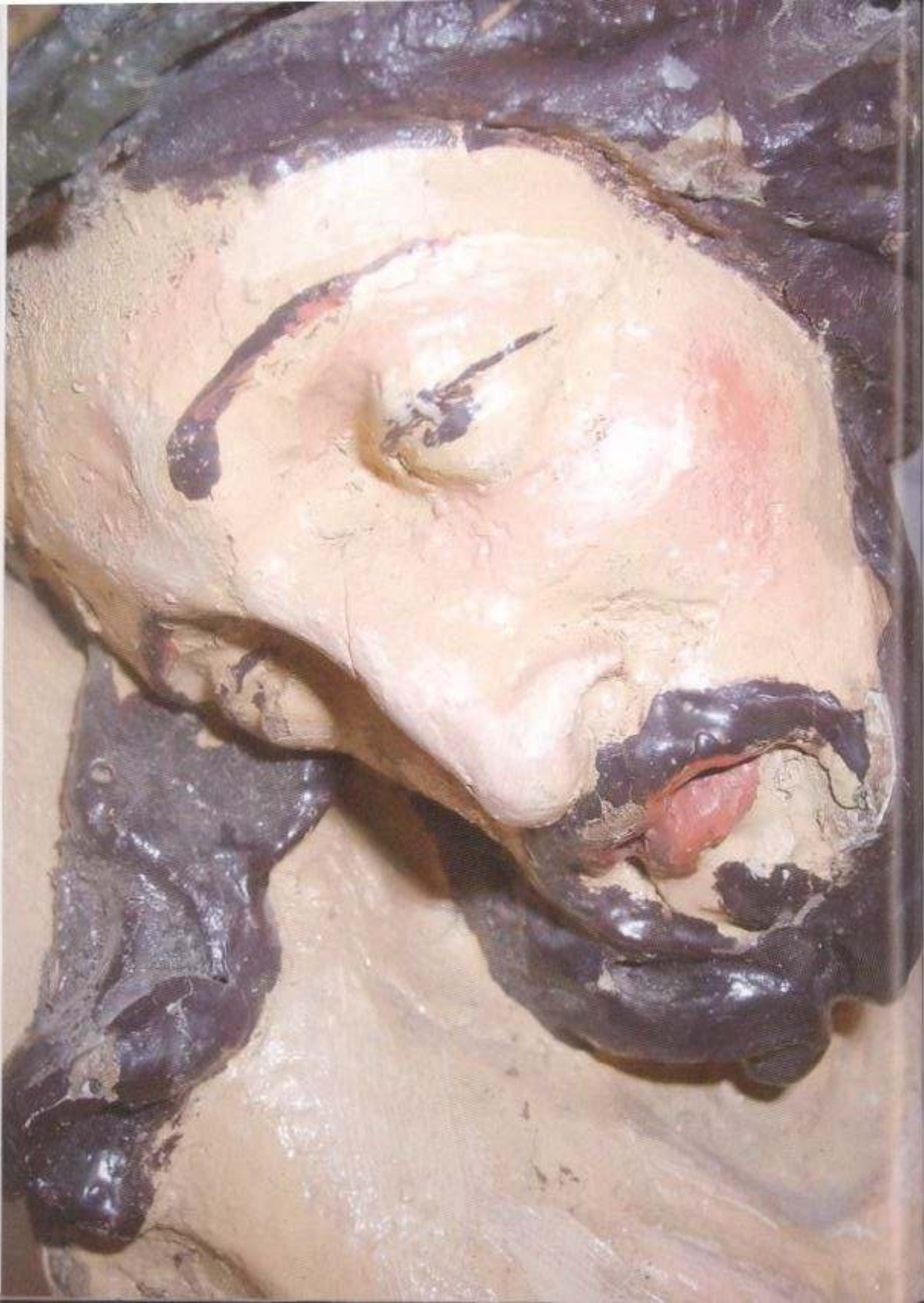
Antonija Maleković priredila
je za našu izložbu pisanice,
Brdovec, 2007.

Pisanica Mihe Magčiča ispred njegove kuće, Prigorje brdovečko, 2006.

Križni put na Veliki petak, brdovečkim krajem, 2006.

Agonija, Drago Jančič, 2004.

Velika subota

Velika subota dan je Isusova počinka u grobu. Obilazi ga se sve do blagoslova uskrсне hrane, koji je u Brdovcu u popodnevnim satima.

Blagoslov hrane započinjao je u Harmici u pola deset ujutro, najzapadnijem naselju brdovečkog kraja, nastavljao se u Šenkovcu oko 10 sati, od kojih se polagano uz brojne kapele i raspela približavao kroz razna mjesta do Brdovca i brdovečke crkve sv. Vida, gdje bi završavao oko 13 sati. Hrana se nekad nosila na blagoslov u velikim *korbama*, košarama pletenim od guljene šibe. U njih se stavljalno, osim kuhane šunke, kobasica, jaja, hrena, mladog luka, malo soli, negdje i vino, uz mnoštvo peciva, pogača, kruhova i kolača. Jelo koje se nosi na posvećenje zove se *blagoslovljeno*. Poslije blagoslova žene su *bežale domom*, trčale kući, jer se vjerovalo koja prije stigne bit će *pridna* i prva će okopati kukuruz. Na blagoslov su nosile košare djevojke ili mlađe ženske osobe. Pred kućom bi je dočekao kućedomaćin i pomogao joj unijeti košaru u kuću. Pritom bi ona *svitek* ili *posvitak* od ručnika bacila na neku vočku da bi bolje rodila. Nekad su žene nosile u velikim košarama cijeli kruh, kolač i šunku, a pokrivale su ih ukrašenim stolnicama i nadstolnjacima. I njih su bacale na vočke radi boljeg uroda.

Jelo koje se danas nosi na posvetu mnogo je skromnije i stane u manju duguljastu košaru od pletenih guljenih šiba s velikom ovalnom ručkom. Nekad su bile popularne male pletene košare od kalanih šiba, tzv. *ritače*, jer su bile trbušaste. Jelo je pokriveno uglavnom ukrašenim pokrivalima od platna ili bijelim salvetama. Košare se poredaju u dva reda na tlu uzduž puta pred kapelicom ili križem. U sredini prolazi svećenik moleći iz obrednika molitvu za blagoslov jela i škropi ih svetom vodom i kadi tamjanom, kao i ponosne donosioce koji su iza njih poredani licem okrenutim prema njemu. Još je uvijek pravilo da uglavnom mlađe osobe nose jelo; to su *cure* ili *snaše* koje se i danas nakon blagoslova žure kući, jer se i nadalje vjeruje u spomenuto vjerovanje: *tko prvi dođe kući, prvi će kukuruze okopati*.

Antonija Mašeković pokazuje nam kako se rade pereclni i pletenice. Brdovec 2007.

Prpravljanje posvitka za držanje korbe na glavi, Antonija Maleković, Brdovec 2007.

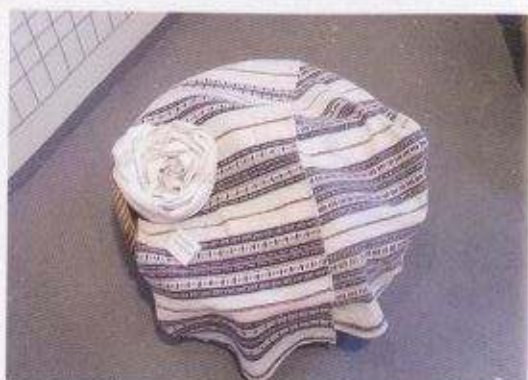
Antonija Maleković priredila je za našu izložbu pisarnice, kobasice, šunko, luk, hren, Brdovec 2007.

Marica Lecinski priredila nam je za izložbu perecline, luk i hren, Drenje 2007.

Rezika Bača, šarklin – uskrсни kolač, Šenkovec 2007.

Antonija Maleković, pereci, Brdovec 2007.

Uskrsne korbe za blagoslov, Muzej Brdovec, 2007.

Nekad su obredi pripreme za Uskrs počinjali ujutro na Veliku subotu. Sada se oni slave kasno popodne ili navečer. Počinju blagoslovom vatre ispred crkve. Vatra se nekad palila kresanjem kresiva, no danas je to posve zaboravljeno. Vatra podsjeća na gorući grm iz kojeg je Bog govorio Mojsiju i otkrio svoje ime: *Ja koji jesam*. Od te vatre svećenik pali uskrsnu svijeću koja označava uskrslog Krista. Zatim slijedi povorka i pozdrav uskrsnoj svijeći koja predstavlja samog Krista, biblijska čitanja koja razotkrivaju svu povijest spasenja, blagoslov krsne vode

Blagoslov hrane, kapela u Ključu, 2007.

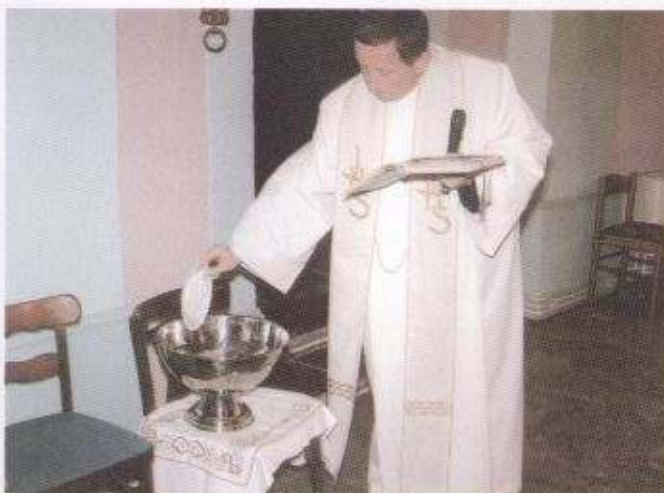
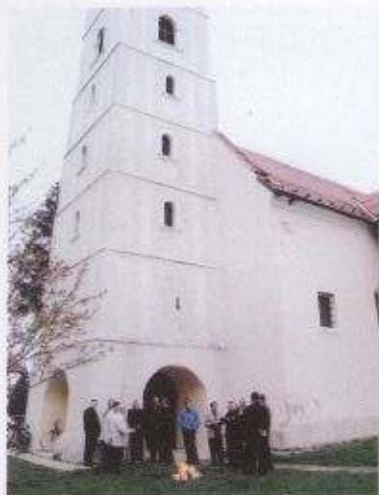
(za krštenja) i slijedi svečana liturgija, misa s proslavom uskrsnuća. Svečana procesija na kraju obilazi s upaljenim svijećama i statuom uskrslog Isusa, koji se zove *Aleluja*, oko crkve u koju se vraća.

Posebno je slikovito poslije prvog *regetanja na regetalku* da se na Slavu nanovo *odvežu zvona* koja označuju uskrsnu radost i veselje. Pritom opet zazvone sva zvona koliko ih u crkvi ima.

Na Veliku subotu su se pjevale razne pjesme od zaziva: *Svjetlo Kristovo...* kod unošenja svjetla u crkvu, do *Kušajte i vidite...*, *Aleluja...*, *Klič Bogu zemljo sva...*, *Uskrsnu Isus doista...*, *Radujte se kršćani...*

Velika uskrsna svijeća će se od Uskrsa kroz cijelo uskrsno vrijeme paliti uz oltar na kome će se nalaziti i stari drveni kip *Aleluje*, uskrslog Isusa s uzdignutim rukama i bijelom zastavicom. Uskrsnu svijeću u brdovečkoj crkvi svake godine iznova kao životni zagovor s ponosom nabavlja zvonar Mijo Regvart koji već dugo i odgovorno obavlja tu važnu crkvenu dužnost koju je naslijedio od svog oca.

Veliku ulogu u narodnim običajima nekad je imao blagoslov vatre koja se palila kraj crkve uz zvonik, *pred ulazim vratima u crkvu*, jer se na njoj zapalila *guba* (suha gljiva skinuta sa starog drveta koja se još dobro posušila kod kuće) koja se tinjajući žarila i viseći na *drotu*, žici, njihajući ili vrteći u ruci prenosila do kuće. Tog veselog čina sjećaju se mnogi kazivači koji su sudjelovali u prenošenju gube. To su s veseljem radili dječaci ili momci, ali i mnogi ozbiljni ljudi. Dimom gube kadio se dom i ostale gospodarske zgrade s vjerovanjem da ih štiti od svake vrste zla. Za pretpostaviti je da je narodni velikosubotnji običaj o obnovi kućne vatre koji se bilježi u ostalim krajevima Hrvatske bio i ovdje nekad prisutan. Bio je to izraz želje da i u kući gori "sveta vatra". Iako je takvo održavanje vatre na ognjištu bila pretkršćanska tradicija, s vremenom je to u Europi i kod Hrvata postao opći crkveno-narodni običaj s jasnim kršćanskim značenjem: svetu vatru koju je Bog zapalio treba donijeti u svaki dom da Bog bude prisutan u kući. U prilog tome ide i svjedočenje Josipa Bočaka iz Prigorja koji se sjeća da se

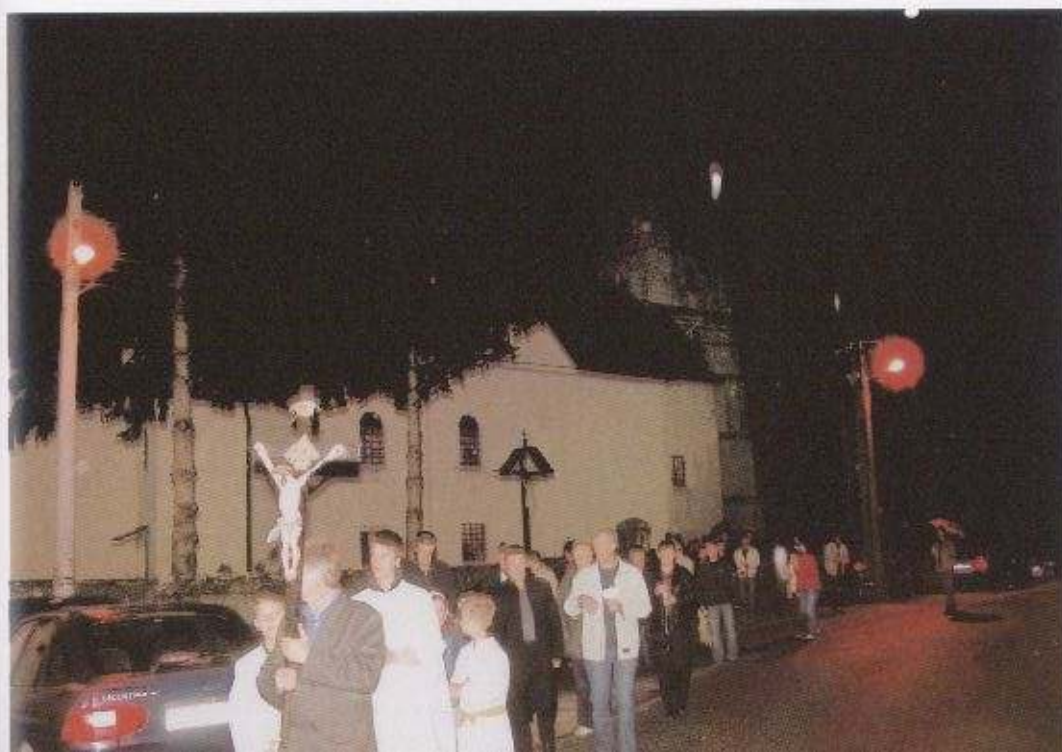

Obredi Velike subote: blagoslov vatre, paljenje uskrne svijeće, blagoslov krsne vode.

Procesija proslave Uskrsnuća sa statuom uskrslog Isusa – Aleluje, Velika subota, Brdovec 2006.

brzo s upaljenom gubom išlo domom da bi se dimom gube potkadio po hiži i gospodarskim zgradama. Tom vatrom od gube u peći se potpalil oganj i onda je on bio blagoslovljen. Druga predaja zabilježena sjećanjem Josipa Jurčeca govori nam o prijenosu blagoslova na kućnu vatru, da je to obrana od vatre, stari običaj da vatra sada neće izazvati požar, jer je postala blagoslovljena.

Vuzam, Vuzem, Uskrs

Općeprihvaćen naziv «Uskrs» izvodi se od glagola «krsnuti» (oživjeti), što simbolizira bit i smisao novog života. U našem brdovečkom kraju, kao i u nekim bliskim krajevima, recimo Zagorja, naći ćemo stari naziv «Vazam» koji vuče ponjeklo od riječi «vzeti» ili «vuzeti» (uzeti), upućujući nas na obilje mrsnog blagovanja poslije korizmenog odricanja.

“Čisti” ikavci blagdan Isusova uskrsnuća nazivat će *Vuzam* (Vukovo Selo, Šenkovec, Ključ, Drenje, Laduč, Prigorje). U selima gdje je prisutna neka vrsta jezičnog hibrida - Brdovec, Javorje, Zdenci, Prudnice - čut će se i *Vuzem*, jer je u njihov govor prodro kajkavski ekavski refleks jata i poluglasa *Vuzem*.

Blagdan Uskrsa slavi se najsvetčanije od davnina. Kao što sve tog dana odiše uzvišenošću i obiljem, od radosnog srca do svečanog stola, na Uskrs je sve svečano.

Na ranu misu bi išli stariji ljudi i žene koje na Veliku subotu ne bi blagoslovile hranu. Tog dana su svi posebno svečano i birano obučeni, svatko na sebi ima nešto novo, ako si je mogao to omogućiti.

Poslije uskrsnog čestitanja svi su žurili kući kako bi blagovali blagoslovljenu hranu. Mrvice su se čuvale i nisu se bacale, bio bi to *grih*, grijeh, jer su bile posvećene pa su se stoga nosile na njivu da ne bi *vrane i ptice zobale zrnje*, ili se *dale kokošima jesti* ili se čuvale i zamatale i bacale u vatru. Čak se i kost od šunke stavljala pod kućnu strehu ne bi li ju štitila. Bilježi se i bacanje kosti od blagoslovljenog mesa u polje, sve u službi obilnog roda njive na koju se baca. *Kosti, droptinje i lustrinje od jaja se spremila i to se je bacilo v žito, šenicu ili ječam na strm* (u polje) i da bolje rodi, da je blagoslovljeno.

Kao najveći blagdan, Uskrs (*Vuzam, Vuzem*) u našem narodu naročito se svečano slavio. Nakon blagovanja posvećenog jela obukao se svatko što je ljepše mogao, osobito momci i djevojke, te krenuo u crkvu uz veselo brujanje zvona. Poslije trodnevne tišine, zvona su govorila o veselju svakog pojedinca. Svatko osjeća da je došlo novo blagoslovljeno doba i da počinje nov život. Zbog toga se nastoji obući *novu halinje* (odjeća), bar nešto novo od odjeće ili obuće, barem haljina ili cipele.

Na misi se okuplja cijelo mjesto, a rođacima i prijateljima čestita Uskrs.

Liturgijska boja je svečana, bijela, kao što je i oltarnik na oltaru. Cijela crkva radosno u zanosu pjeva dugo očekivane pjesme: *Na čast Uskrsnuloga.. Gospodin slavno uskrsnu.. Na nebu zora rudi.. Zora nebom zarudjela... Uskrsnu Isus doista... Radujte se kršćani...*

Iako se darivanje uz uskrsnog zeca spominjalo i ranije, reklo se da *bu zajčək donesel dare*, sasvim skromne i jednostavne (*jajca, pisanice*, kasnije bombone i čokolade), pravljenje gnijezda za uskrsnog zeca sve se više susreće kod mlađih ljudi tek posljednjih dvadesetak godina, kada su se počele darivati i čokoladne pisanice.

Uskrсни stol na izložbi bio je obilan, a sve to darovali su nam naši vrijedni suradnici iz brdovečkog kraja, Muzej Brdovec 2007.

Manica Ledinski priredila nam je za izložbu perecline, luk i hren, Drenje 2007.

Zdenka i Josip Božak u svom domu, Prigorje 2008.

Marica Ledinski sa kćerkom, Drenje 2007.

Pisanice su se i ranije znale razmjenjivati još kod blagoslova hrane na Veliku subotu, kad su unuke s malim košanicama pratile bake ili mala djeca svoje majke.

Uskrsni ponedjeljak nastavak je uskrsnog slavlja, pa se tog dana posjećuju rođaci i prijatelji te odlazi na izlete.

Za vrijeme svake mise uskrsnog vremena sve do 6. uskrsne nedjelje, uz oltar gori uskrsna svijeća, na oltaru je kip Aleluje, a na kraju bogoslužja pjeva se prastara narodna pjesma *Kraljice neba raduj se!* Ova pjesma je zamjena za molitvu *Anđeo gospodnji ili Anjelsko pozdravljenje*.

Uskrsni buketić Rezike Bača, Muzej Brdovec, 2007.

Uskrsni buketić
Rezika Bača
& Srećkova 2007.

Uskrsnu Isus doista

(310/553)

Napjev: Cihara octochorda, 1701.

51

1. U-skr-snu I-sus do-i-sta,

u ra-nu zo-ru u-skr-snu! A-le-lu-ja, a-le-lu-ja, a-le-lu-ja, a-le-lu-ja.

1. Uskrsnu Isus doista,
u ranu zoru uskrsnu!
Aleluja...

2. U ranu zoru uskrsnu,
u slavlju naš Otkupitelj,
Aleluja...

3. Kad sunca prvi sinu trak,
tad raspade se grijeha mrak.
Aleluja...

4. I anđeo nam navijesti
spasenja tu vijest veselu.
Aleluja...

5. U dvore uđe nebeske
uskrsnuli naš Spasitelj.
Aleluja...

6. Koj svlada sile paklene
te slavno sada kraljuje.
Aleluja...

Uskrsna zavjetna svijeća Mije Regvarta iz javorja, Muzej Brdovec, 2007.

Slavljenje Uskrsa podsjeća nas na Kristovo uskrsnuće i pobjedu života nad smrću. Iskazuje se kao središnji događaj povijesti spasenja i kao navještaj vlastitog uskrsnuća. Vjernici ga slave svojim okupljanjima u crkvama, nastavljaju ga slaviti u svojim domovima, a narodni običaji upozoravaju na to kako se nekoć, a još i danas, slavi u javnosti.

Na kraju možemo konstatirati da su uskrsni običaji nekako na prvi pogled siromašniji od božićnih, ali da su daleko crkveniji od njih. Svakako, temeljno im je usmjerenje povećati slavljenje Uskrsa, posebno obiteljsko blagovanje i sreću, a žele i potaknuti na uskrsno čestitanje i tako obnoviti dobre odnose među rođacima, susjedima i ostalim bližnjima.

Uskrsnim vremenom računa se vrijeme 50 dana poslije Uskrsa sve do blagdana Duhova. Ovi zapisi starih običaja žele na slikovit način istaći ono vrijeme koje je bilo lipše po svemu, kako mnogi kazivači i sami ističu, a ljepotu su im činili mnogi običaji i navade do kojih su držali, a veliko je veselje bilo i u zajedništvu koje su u mnogim običajima i obredima proživljavali i nanovo osjećali ljepotu narodnog života i tradicije koja neće izbljediti ako ju uspijemo prenijeti na mlade, jer na mladima svijet i ostaje. Tada se neće zatrti ni stari običaji, niti stara ikavica, taj melodiozni izričaj koji ih prati.

Josip Barlek, prof.
viši kustos

Etnografski muzej Zagreb

Uskrsno crkveno ruho, Muzej Brdovec, 2007.

2004. VUZAM

Z Pepelnicum počela je Korizma. H to vrime počele su pripreme za Vuzam. Hiža se je bilila zvan i znutra. Nakla su se mazala zis zemlum i z plivum. Ljudi su se paščili vani se napravit (orat, štihat, kopat i di kaj posijat) kak bi maj posla ostalo za Veliki kedan.

Veliki kedan počeu je z Cvitnum nedilum il' Cvitnicum. Cila familija išla je pišice, popivajuč k maši na Brdovac. K maši se nosiu drinak (h našem kraju ga je bilo čudaj) i un se je pri maši blagosloviu. Drinak se je posušiu i diu na štalu i na hižu da ih čuva od ogja i stril, a f hiži kitica suhoga drinka čuvala se da pri hiži bu sloge h familiji.

H pondilak, h torak i h sridu još se je smilo na zemli dilat, a od Velike sride se više ni smila zemla dirat (samo se je smiu gnoj vozit). Zvoni na cirkvi su se zvezali i bile su samo tihe maše se do Vuzma.

Na Veliki petak je bio post. Jilo se je pažulova šalata i kuhana jajca. K obidnoj maši na Brdovac nosila se je guba tera raste na drivu. Pri oltaru je bio ogaj i guba se je na tomu ogju palila. Zis gorečum gubum hodilo se je oko oltara i molilo. Guba se je domom donesla kaj je ona čuvala se nas od sih teških betegof za tere ni bilo vraštva. H večer se je z najž donesla suha šunka i namočila se h vodu.

Na Veliku subotu je bilo čudaj posla. Morali su se si rano zdignit, i stari i deca. Mam h jutro se je dila šunka kuhat. Moralo se je nakopat hrena i napukat mladoga luka. Jajca su se farbala tak da se je h vodu, h teroj su se kuhale, dilo lupine od luka, a već malo pokle jajca su se farbala tak da se je h vodu diu črleni papirec. Kada su se ohladile, premazale su se zis špekum il' z kočicum od kuhane šunke tak da su se lipo svitile.

Za Vuzam se je peko perecau i bili kruh. Za fruštikalj se pila bila kava il' mliko, a za obid se je skuhaou poni luk na mesnoj juhi od šunke. Večeralo se je isto nikaj mličnoga. Ob pol jedanaest sako lito h Driju pri kapelici je bio blagoslof. Dan pri, ženske kaj su bile pobožne i kaj su bile doma blizu kapelice, malo su ju zriftale, oprale i pomele se oko je. Na blagoslof su išla deca i ženske. Nosila se je puna korba na blagoslof, a h joj je bila šunka (samo joj se buncek proč odrizau), češjofke, luk, hren, perecau, so, pisanice, domače, črleno vinčekko. Župnika Cigrofskoga dopelali su zis švagerlinčekum, a zjim i dva domištranta. Korba se je morala otkrit i unda je župnik Cigrofski blagosloviu jilo. Z tajirčekum su se pobrali pinezi za pomoč cirkvi, a župnik Cigrofski se je zi sakim malo pospominau i pošaliu. Z blagoslova su se babe brže domom paščile, kaj se veli da tera pri domom dojde, ta bu pri koruzu okopala. Krpa, kaj je korba na blagoslovu bila žjum pokrita il' če je posvitak na glavi bio od domačega ručnika, hitila se na sadje il' na brajde, kaj je i to bilo blagoslovjeno da bi sadje ili brajda dobro rodila.

Na Vuzam, za fruštikalj, jile su se z blagoslova češjofke (i največki siromak si je za Vuzam čuvo češjofke), jajca z lupinum nanzane, luk, hren i perecau. Cila familija išla je k obidnoj maši na Brdovac. Z live strani h cirkvi bio je Isusekof grobek, lšau se je gledit ta grobek, prekrižit i pri jem se molilo. A unda je počela sveta maša i došau je veliki čas uskrsnuča. Zvoni su zvonili, a narod je popivau h veselju i jen drugomu su si čestitali Vuzam. Za obit se je jila kokošja juha, pečena kokoš, šunka, kvasni il' tanki kolač. Al' si su se najviše veselili šunki. F hiži su se pitali, če ni šunka morti premalo il' preveč slana, prejako il' preslabo dimljena, presuha, il' premasna, al' pokle prve šnitice, znalo se je da nigdar ni bila tak fina. Večeralo se isto tak.

Na Vuzmenski pondilak išlo se je k maši, al' h Laduč. Jilo se je se uno kaj je ostalo od nedile. Kak su pri familije bile jako velike, po deset ih je znalo bit h jednoj hižici, a šunkice su bile ne baš tak velike kak danas, za h torak više niš ni ostalo.

*Nikolina Krčelić, 7. r.
Voditeljica: Natalija Dujaković*

Kod prikupljanja građe pripomogli su nam:

Nastavno osoblje OŠ Ivana Perkovca:

prof. Božica Jakolić, prof. Jasna Horvat, prof. Natalija Dujaković

Terezija (Rezika) Bača, Šenkovec

Ana Boh, Laduč Donji

Josip Bočak, Prigorje

Zdenka Bočak, Prigorje

Drago Jančić, Prigorje

Josip Jurčec, Laduč

Marija Jurčec, Laduč

Marica Ledinski, Drenje

Stjepan Kutarčić, Ključ

Dragica Magdić, Prigorje

Miha Magdić, Prigorje

Antonija Maleković, Brdovec

Božidar Novak, Laduč

Marija Strojnik, Brdovec

Alojz Šoštaric, Drenje

Milica Šoštaric, Drenje

Ivan Rešetar, Laduč

Štefanija Rešetar, Laduč

Verica-Dubravka Tomić, Prigorje

Željka Prahin, Prigorje

Mijo Regvart, Javorje

Obitelj Vušec, Brdovec

Literatura:

Barlek, Josip (1995): *Križem do Uskrsa, uskrсни običaji središnje Hrvatske*, katalog uskrсне izložbe, Etnografski muzej, Zagreb.

Barlek, Josip (2002): *Od Cvjetnice do Uskrsa, iz narodne baštine hrvatskih krajeva*, katalog uskrсне izložbe, Družina - čuvani tradicije hrvatskih obiteljskih zadruga, Rovinj.

Barlek, Josip (2005): *Uz križ stati, Hrvatski Uskrs*, katalog uskrсне izložbe, Etnografski muzej, Zagreb.

Duić Kowalsky, Nada (1996): *Kruh naš svagdašnji*, u: *Hrvatsko slovo*, 18. listopada, Zagreb.

Duda, Bonaventura (1992): Maleković, V.; Vidović, I.; Taritaš, M.: *Uskrs u Hrvata*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb.

Duda, Bonaventura (1998): *Križni put*, Hrvatski katolički radio, Zagreb.

Čapo Žmegač, Jasna (1997): *Hrvatski uskrсни običaji*, Golden marketing, Zagreb.

Čermelić, Milana (1981): *Projektni običaji u Hrvata*, Pisanica, Zagreb.

Gavazzi, Milovan (1988): *Godina dana hrvatskih narodnih običajia*, II. novo priređeno izdanje, Zagreb.

Kutarčić, Pavao (2000): *Ključ, sela, žitelji i običaji*, Ključ Brdovečki.

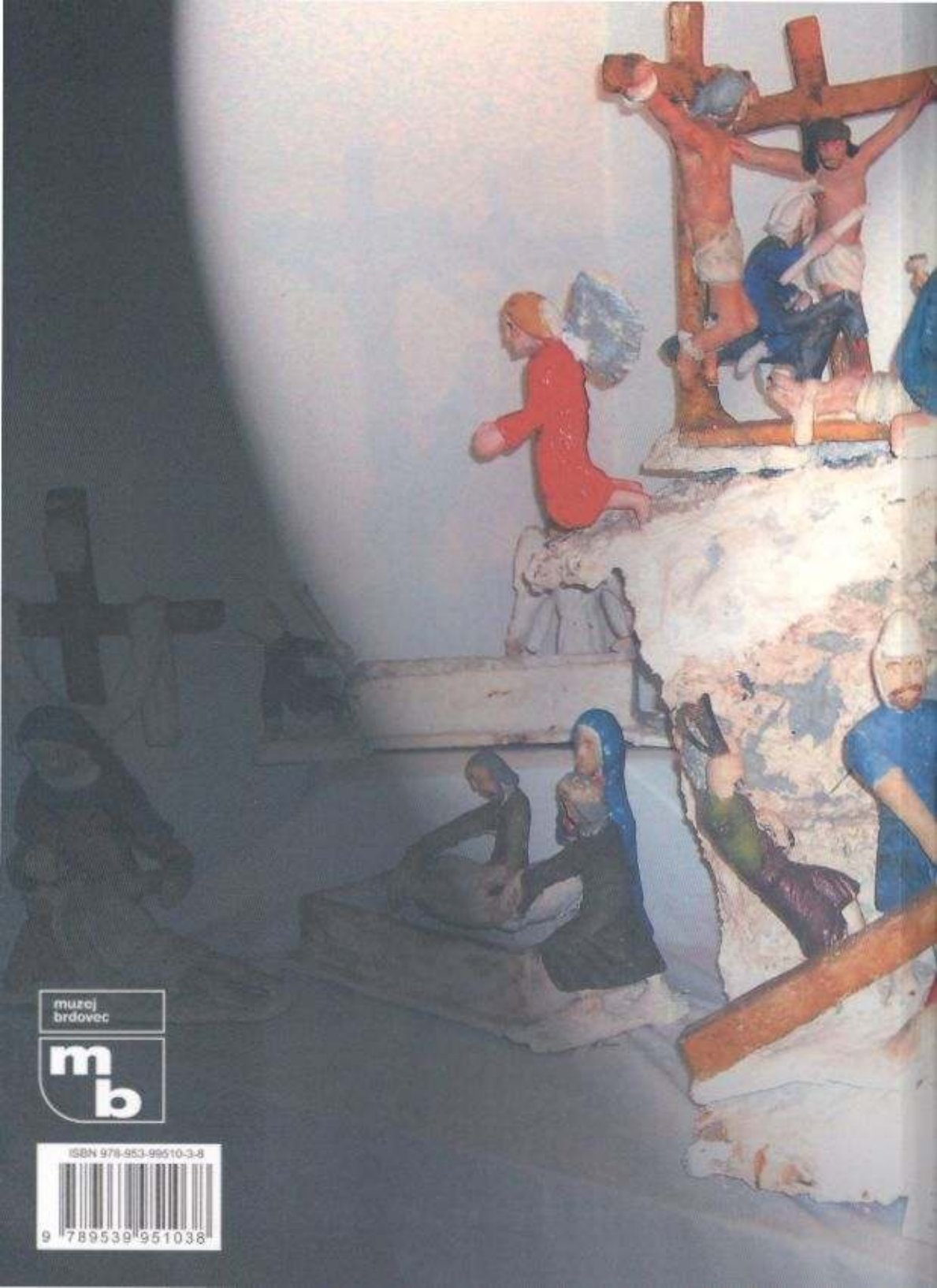
Svirac, Manda (2007): *Običaji: Od Cvjetnice do Uskrsa, Lada*, *Časopis za promicanje religioznog odgoja i vječnata kršćanske kulture god. br.1*, Glas Koncila, Zagreb, 26-33.

Svirac, Manda (1998): *Danvanje kruhom u običajima Hrvata*, Zagreb.

Svirac, Manda (1998/1999): *Uskrсни kruh i pecivo iz Istre*, u: *Studia etnologica Croatica*, Zagreb, Vol. 10/11.

... (2005): *Posebne molitve, iz mnogih molitvenih knjig izabrane*, Beč 1678. – Brdovec

... (2007): *Donjosutlanski govor i običaji*, Zbornik kajkavske ikavice, O.Š. Ivan Perkovac, Šenkovec, Školska knjiga Zagreb.

muzej
brdovec

m
b

ISBN 978-953-99510-3-8

9 789539 951038